

JONAVA

Mindaugas Mačiulis

Jonavos senamiestis

Jonavos miestas (dabartinis miesto centras) pradėjo formuotis XVIII a. iš greta esančio Skarulių dvaro, kurį tada valdė didikai Kosakovskiai. 1750 m. Augustas III dvarininkei M. Kosakovskienei suteikė privilegiją įkurti Jonavos miestelį. Gyvenvietės užuomazga tuo metu jau buvo kairiajame Varnelės upelio krante, dabartinėse Sodų ir Kauno gatvėse XVIII a. viduryje Jonava dar buvo linijinio plano, išsidėsčiusi išilgai Varnelės upelio. Tur-

gaus aikštės nebuvo, prekyba galbūt vyko teritorijoje tarp miestelio ir vienuolyno. Gyventojų sklypai buvo nevienodo ploto – Kėdainių gatvės (dabar Sodų) V pusėje didžiausi, o R – maždaug 2 kartus mažesni. 1799 m. miestelis išsiplėtė į R, pagal Kauno kelią, o tarpas tarp vienuolyno ir pirminės gyvenvietės pamažu buvo užstatytas miestiečių sodybomis. 1836 m. nutiesus Daugpilio–Kauno plentą, Jonava ėmė augti, plėtėsi prekyba, vyko turgūs. Tolesniam miesto vystymuisi įtakos turėjo 1871 m. nutiestas Kauno–Liepojos geležinkelis. Jonava tapo svarbių kelių susikirtimo tašku. Pagal 1841 m. planą centrinė Jonavos dalis buvo taisyklingo gatvių tinklo, vadinasi, susiklostė nesavaimingai, bet buvo suplanuota. Priešais vienuolyną plytėjo stačiakampė turgaus aikš-

1 pav. Tyrinėtų vietų planas. M. Mačiulio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavation sites

tė. Klasicistinio plano centras, matyt, buvo suplanuotas XVIII a. pabaigoje. Tankiai užstatyta Jonava dažnokai degė. Dideli gaisrai buvo 1894 ir 1905 m. Jų metu buvo sunaikintas visas miestelio centras.

I Pasaulinio karo metu Jonava beveik nenukentėjo. Po karo išparceliavus Skarulių dvarą, dalis jo žemių buvo paskirta miestui. 1924 m. sudarytas Jonavos išplėtimo planas, pagal kurį į R ir į Š (Ukmergės ir Kėdainių link) nuo ankstesnių ribų taisyklingai suplanuoti keli kvartalai. Šie plotai buvo lėtai užstatomi sodybiniais namais. Kiek sparčiau miestas vystėsi XX a. 4 deš. II Pasaulinio karo metais sunaikinta apie 60 % miestelio pastatų. Pokario metais istorinė miesto dalis užstatyta daugiabučiais, visuomeninės, gamybinės ir mišrios paskirties pastatais. Taip saudyta klasicistinė miesto plano struktūra prie bažnyčios ir buvusio vienuolyno ansamblio. Buvusioje turgaus aikštėje pastatytas vaikų darželis (dabar mokykla), o naujas užstatymas į R sunaikino į aikštę iš R, P bei Š pusiųėjusias gatves. Išnyko ir buvusi arklių turgaus aikštė – joje buvo pastatyta pirtis. Neliko ir daugelio žydų kvartalo skersgatvių. Didžiausią istorinio miesto dalį sudaro teritorijos, kurių erdvinė struktūra suformuota neatsižvelgiant į buvusias Jonavos miesto sklypų ribas, erdvių parametrus ir pobūdį. Visai išnyko tarpukario laikotarpiu susiformavusi senoji planinė struktūra rajono savivaldybės administracinio pastato ir kitų visuomeninių pastatų teritorijoje, tarp Parko ir Birutės, Vytauto ir Ralio gatvių. Iš viso mieste sunaikinta 90 % buvusių sklypų ribų. Nepaisant to, miesto istorinėje dalyje gerai išliko istorinis gatvių tinklas ir kelias gatvių su seno apstatymo fragmentais. Tai Kauno, Vilniaus, Klaipėdos gatvės. Išsaugota ir seniausia miesto dabartinė Sodų (Kė-

dainių) gatvė, prie kurios kažkada įsikūrė kaimas, davęs pradžią Jonavos miestui.

2010 m. balandžio mėnesį Jonavos senamiestyje esančiose Klaipėdos bei Taikos gatvių atkarpose, būsimų žemės grunto judinimo darbų vietose buvo iškasta 17 1x1 m dydžio šurftų, ištiriant bendrą 17 m² plotą (1 pav.).

Klaipėdos gatvėje kastuose šurfluose 1, 3, 4, 5, 8, 9, 11 bei Taikos gatvėje kastame šurfe 15 nuo 20 iki 30 cm žemiau dabartinės važiuojamosios gatvių dalies buvo atidengti XIX a. II pusės akmeninio grindinio fragmentai, po kuriais fiksuotas nuo 15 cm iki 35 cm storio fragmentiškas kultūrinis sluoksnis, kuriame surinkti 56 radiniai – daugiausia žiestos, glazūruotos keramikos šukės, datuojamos XIX a. Kituose tirtuose plotuose archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta.

Tiek atidengtas akmeninis grindinys, tiek po juo fiksuotas kultūrinis sluoksnis archeologiškai nėra vertingas, tačiau jie yra reikšmingi regioniniame kontekste, siekiant suprasti miesto plėtros tendencijas.

Radiniai atiduoti į Jonavos krašto muziejų.

Jonava Old Town

In 2010, 17 1 x1 m test pits (a total of 17 m²) were excavated at the site of future earthwork in segments of Klaipėdos and Taikos Streets in Jonava Old Town which dates to the 18th century (Fig. 1). Fragments of stone paving from the second half of the 19th century were unearthed 20–30 cm below the current carriageway in test pits 1, 3, 4, 5, 8, 9, and 11 on Klaipėdos Street and test pit 15 on Taikos Street. A 15–35 thick 19th-century cultural layer with 56 finds, mostly sherds of thrown glazed ceramics, was found under the stone paving fragments.